

Factsheet Mediagebruik

🔗 Kinderen met een LVB

Mediagebruik kenmerkend voor kinderen met een LVB

Het mediagebruik van kinderen met een licht verstandelijke beperking (LVB) is zowel in Nederland als internationaal nauwelijks onderzocht. Hoewel er dus relatief weinig studies zijn over dit onderwerp, zijn er wel heel veel praktijkervaringen bekend en geven offline situaties ook voldoende inzicht in hoe kinderen met een LVB omgaan met, en reageren op online situaties. Daar hebben we ons voor de inhoud van deze factsheet op gebaseerd.

Media-apparatuur geeft ook kinderen met een LVB een ruime keuze aan vrijetijdsactiviteiten. Zij kunnen filmpjes kijken, muziek luisteren, spelletjes spelen en series kijken. Daarnaast kunnen ze informatie opzoeken of apps gebruiken om hun dagelijkse activiteiten te helpen structureren. Het mediagebruik van kinderen met een LVB kan echter sterk uiteenlopen. Sommige jongeren hebben geen bijzondere affiniteit met digitale apparaten. Als ze al media-apparatuur gebruiken dan is dat bijvoorbeeld de televisie, een gewone mobiele telefoon of heel simpele, gevisualiseerde teksten. Andere kinderen met een beperking zitten het liefst 24 uur per dag achter de computer om spelletjes te spelen of om te surfen op het internet. Veel kinderen met een LVB gebruiken wel een smartphone en gaan ook op internet.

De vaardigheid om media te kunnen gebruiken en begrijpen hangt bij kinderen met een LVB samen met hun cognitieve ontwikkelingsleeftijd en met de mate waarin ze moeite hebben met sociale aanpassing, en of ze additionele problematiek hebben zoals ADHD of autisme. Doorgaans vormen zij echter wel een duidelijk meer kwetsbare groep in het gebruik van internet of andere media dan kinderen zonder beperking. Kinderen met een LVB hebben vaak meer moeite met het goed en snel kunnen interpreteren van beelden, zoals in films, series of

het nieuws, of in games. Ook de vaardigheden om veilig met internet om te gaan zijn bij hen vaak minder goed ontwikkeld. Kinderen met een LVB hebben meer moeite zich in anderen in te leven, waardoor de online omgang met anderen vaak directer en 'harder' is. Tegelijk zijn deze kinderen ook gemakkelijker te beïnvloeden, omdat ze vatbaarder zijn voor verslaving en gevoeliger voor afwijzing of manipulatie.

Bij het mediagebruik van kinderen met een LVB zijn er een paar typische aandachtspunten: contact leggen, zich bloot geven, zelfbeeld, en zelfregulatie en inclusie. We lichten die punten hieronder nader toe.

Contact leggen

De omgangsvormen en ongeschreven regels die bij internet horen, kunnen voor kinderen met een beperking een mijnenveld zijn. Ze hebben vaak meer moeite met het inschatten van contacten op internet. Online hebben ze minder houvast aan gezichtsuitdrukkingen, omdat op het platte scherm niet altijd goed te zien is wat de ander precies bedoelt. Ironie of grappen komen daardoor niet altijd goed uit de verf. Kinderen met een LVB zijn vaak trager of hebben meer moeite met contact maken. Online contact is vaak ook heel direct. Context en nuances in geschreven tekst ontbreken vaak, waardoor een kwetsende opmerking veel harder kan aankomen dan in de werkelijkheid. Kinderen met een LVB hebben daar doorgaans meer moeite mee.

Zich bloot geven

Kinderen met een LVB overzien vaak niet goed dat sociale mediasites een enorme reikwijdte hebben; dus dat een berichtje bij heel veel mensen terecht kan komen en dat dingen op het internet heel erg lang kunnen blijven rondzwerven. Hoe hun eigen gedrag via zulke media

Factsheet Mediagebruik kinderen met een LVB

op anderen overkomt, is voor hen ook extra lastig in te schatten. Ze hebben daardoor ook meer moeite om aan te voelen wat ze wel in online community's kunnen zeggen of doen, en wat beter niet.

Zelfbeeld

Het mooie van internet is dat het een anonieme wereld is, waarin je ook anders kunt zijn dan in het echte leven. Je kunt experimenteren met je identiteit, bijvoorbeeld door je ouder, mooier, aardiger of flirteriger voor te doen. Het bestaan van media en de mogelijkheid om online contacten te onderhouden betekent sowieso veel voor kinderen, vooral in de jonge adolescentie. Voor kinderen met een LVB hebben de sociale media bovendien een prettige bijkomstigheid. Hun beperking is online niet zichtbaar voor anderen, en ze kunnen even rustig nadenken voordat ze een antwoord geven. Zolang het kinderen met een LVB lukt om enige terughoudendheid te betrachten bij wat ze doen, kan het mediagebruik voor hun zelfbeeld dus juist ook ondersteunend zijn.

Zelfregulatie en inclusie

Voor sommige kinderen met een LVB bieden media vele kansen en mogelijkheden. Kinderen met een stoornis in het autistische spectrum bijvoorbeeld, hebben vaak een goed oog voor detail, zijn accuraat en geduldig en vinden het prettig om steeds hetzelfde werk te doen. Daardoor vinden zij het heel leuk om bijvoorbeeld games te spelen of software te programmeren. Ook internet kan een uitkomst zijn voor kinderen met een LVB; het is een visueel en in essentie gestructureerd medium. Vooral e-mail en sociale media bieden in principe veel controlemogelijkheden. Kinderen met een LVB kunnen immers zelf bepalen wanneer ze een bericht lezen en wanneer ze erop antwoorden. Daardoor kunnen ze naar vermogen deelnemen aan de samenleving en worden ze gelijk aan andere gebruikers van die media. Tegelijkertijd kunnen sociale media ook een valkuil vormen als kinderen het gevoel hebben dat ze moeten reageren op berichtjes van anderen, en wel direct, of als ze door de veelheid aan informatie de weg kwijt raken.

Belangrijke positieve effecten van mediagebruik voor kinderen met een LVB

Mediagebruik kan een belangrijke meerwaarde hebben voor kinderen, dus ook voor kinderen met een LVB. Er zijn aanwijzingen dat televisieprogramma's, games, websites en apps een positieve invloed kunnen hebben op hun ontwikkeling. Hieronder zetten we de positieve effecten van media voor kinderen met een LVB op een rij.

Taalontwikkeling

Bij het gebruik van e-mail of sociale media kunnen kinderen met een LVB zich concentreren op de teksten die anderen aan hen sturen. Daardoor kunnen ze langer nadenken om antwoord te geven en hoe ze dat willen zeggen. Ook zijn er bijvoorbeeld verschillende apps die kinderen met een beperking bij de communicatie met anderen ondersteunen in het overbrengen van

boodschappen, onder andere door middel van iconische pictogrammen. Door het gebruik van en oefenen met zulke pictogrammen die goed aansluiten op hun behoeften kunnen kinderen met een LVB nieuwe begrippen leren.

Cognitieve ontwikkeling

De cognitieve ontwikkeling kan flink gestimuleerd worden door de informatieve impact van bijvoorbeeld filmpjes, programma's en computerspelletjes. Er valt veel te leren. Veel filmpjes op YouTube of tv-programma's die rekening houden met de behoeften van kinderen met een LVB kunnen hun inzicht geven en nieuwe kennis bieden. Het kan daarbij gaan om speciaal voor hen gemaakte programma's (bijvoorbeeld Knoop in je zakdoek) of om programma's of spelletjes die eigenlijk voor jongere

kinderen bedoeld zijn, maar goed aansluiten op wat kinderen met een LVB nodig hebben. Ook educatieve of serious games kunnen voor kinderen met een LVB een belangrijke informatiebron vormen, juist omdat zij die spellen in hun eigen tempo kunnen gebruiken. Games hebben het grote voordeel dat ze direct positieve feedback geven als de kinderen een juiste keuze in het spel gemaakt hebben, en dat ze eindeloos zulke feedback kunnen blijven geven. Daarnaast bieden games volop de mogelijkheid om in eigen tempo via trial en error te oefenen.

Lichamelijke en motorische ontwikkeling

Voor het besturen van games via de Wii, WiiU, PlayStation Move of de Xbox Kinect gebruikt de speler zijn hele lichaam. Hierdoor kunnen kinderen hun motorische vaardigheden oefenen en bij intensief spelen zelfs ook gericht aan hun gezondheid werken. Vooral games op de Wii zijn qua uiterlijk relatief simpel, waardoor ze in potentie goed aansluiten op de vermogens en interesses van kinderen met een LVB.

Met de komst van virtual reality en andere nieuwe geavanceerde technische mogelijkheden wordt het voor kinderen in de toekomst nog interessanter en uitdagender om zich te bewegen in een digitale spelwereld.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Erbij horen is ook voor veel kinderen met een LVB van wezenlijk belang. Mediagebruik kan juist bij hen ook inclusiebevorderend werken. Zo zijn er bijvoorbeeld speciale routeplanner-apps, waarmee kinderen makkelijker hun weg kunnen vinden als ze zelfstandig ergens naartoe willen gaan. Programma's als BlueAssist geven kinderen of jongeren net dat steuntje in de rug dat ze nodig hebben om zelf de volgende stap te zetten. Het maakt het makkelijker om in de dagelijkse omgang contact op te bouwen met anderen en het helpt om hun zelfvertrouwen daarbij te bevorderen. Voor veel kinderen met een LVB bieden sociale media de mogelijkheid om gemakkelijker nieuwe online contacten op te doen of online contact te hebben met mensen die ze niet vaak

kunnen zien. Mediagebruik is drempelverlagend en helpt hun leefwereld uit te breiden. Door de (gedeeltelijke) anonimiteit en afstand voelen de kinderen zich vaak ook veiliger om online contacten te onderhouden. Ze kunnen zich dan meer geaccepteerd voelen.

Spel en fantasie

Games en online spelcommunity's kunnen voor kinderen met een LVB een verrijking zijn voor hun creativiteit en fantasie. Dat geldt vooral voor spelletjes met een gedoseerd niveau van actie en uitdaging die past bij de vermogens van het kind. Binnen de fantasiewereld van zo'n game kunnen kinderen zich keer op keer uitleven. Daarmee hebben ze een belangrijke uitlaatklep die hun de gelegenheid geeft om afstand te doen van de dagelijkse realiteit. Vooral kinderen met een autistische aandoening hebben baat bij de voorgeprogrammeerde spelstructuur. Kinderen kunnen zulke spelletjes en levels eindeloos herhalen, oefenen met trial en error, en krijgen bij goed resultaat direct positieve feedback op hun gedrag, wat weer bevorderend kan zijn voor hun fantasie.

Seksuele ontwikkeling

Op internet is allerlei informatie te vinden. Betrouwbare informatie over seksualiteit voor jongeren is te vinden op websites als hoehetmoet.nl, sekswoordenboek.eu, sense.info, soaids.nl of vrijlekker.nl. Via zulke informatie kunnen ook jongeren met een LVB op de hoogte komen van veiligheidsrisico's bij seks, en wat hoort bij de seksuele ontwikkeling. Ze kunnen hiermee zelf bepalen wat ze willen weten en zijn minder aangewezen op informatie van hun begeleiders. Idealiter kunnen jongeren via sociale media of simulatiegames (denk bijvoorbeeld aan de Sims) ook experimenteren of oefenen met relaties en vriendschappen, en ervaren welke gevoelens ze daarbij hebben. Daarnaast zijn er speciale datingsites die alleen toegankelijk zijn voor jongeren met een verstandelijke beperking. Dankzij zulke media hebben jongeren zelf de controle over hoeveel en welke prikkels ze willen ervaren, en met wie ze contact onderhouden.

Factsheet Mediagebruik kinderen met een LVB

Belangrijke negatieve effecten van mediagebruik voor kinderen met een LVB

Om zich gezond te ontwikkelen hebben kinderen, dus ook kinderen met een LVB, een gevarieerde tijdsbesteding nodig. Huiswerk maken, voldoende slapen en contact met anderen zijn ook voor deze kinderen belangrijk in hun ontwikkeling, zodat zij sociaal en emotioneel goed kunnen functioneren. Doordat zij meer moeite hebben met regulatie van het mediagebruik lopen zij echter ook meer risico dat hun tijdsbesteding uit balans raakt. Daarnaast is bepaalde media-content niet gunstig voor kinderen die daar emotioneel nog niet aan toe zijn.

Net als in de offline wereld lopen kinderen met een LVB ook online een verhoogd risico op zowel *daderschap* als *slachtofferschap*. Zo is crimineel gedrag eerder voorstelbaar door een gebrekkige gewetensontwikkeling, beperkte impulscontrole, en het minder goed kunnen verwerken van sociale informatie. Delinquent gedrag en slachtoffer van bijvoorbeeld misbruik zijn, kan komen door een verhoogde gevoeligheid voor de invloed van anderen.

Hieronder zetten we de belangrijkste negatieve effecten van mediagebruik voor kinderen met een LVB op een rij.

Taalontwikkeling

Kinderen met een LVB functioneren op een lager niveau dan bij hun kalenderleeftijd past, waardoor geschreven of gesproken informatie via de media niet altijd goed begrepen wordt. Zij missen soms begrip van termen of hebben (nog) niet de juiste vaardigheden om teksten goed te kunnen interpreteren. Ze vatten dan bijvoorbeeld uitdrukkingen letterlijk op, waardoor er grote misverstanden of ruzies kunnen ontstaan. Jongeren met een LVB kunnen ook makkelijk verkeerde of ongepaste termen uit de media overnemen als ze denken dat dat 'gewoon' is.

Cognitieve ontwikkeling

Het beloningssysteem in het brein van kinderen met een LVB is erg gevoelig en daardoor kan het gebruik van media verslavend werken. De kinderen zijn doorgaans meer vatbaar voor verslaving bij bijvoorbeeld gaming, internetporno of sociale media. Ook passen zij door hun beperkte ontwikkeling niet altijd de nodige veiligheidsregels toe. Ze schermen bijvoorbeeld hun profiel niet af, openen spam of reageren op verzoeken van adverteerders of andere kwaadwillenden. Zij beseffen vaak minder goed dat je niet anoniem bent op internet, omdat ze moeite hebben om zich in anderen te verplaatsen. Daardoor hebben zij meer kans op computervirussen, phishing, hacking en commerciële of emotionele uitbuiting door anderen. Kinderen met een LVB hebben ook meer moeite om hun beltegoed te beheersen, waardoor de telefoonkosten hoog kunnen oplopen, zonder dat ze er erg in hebben.

Lichamelijke en motorische ontwikkeling

Veel en langdurig mediagebruik kan ten koste gaan van andere activiteiten zoals slaap, bewegen of sporten. Veel stilzitten of veelvuldig dezelfde spierbeweging uitvoeren is niet gunstig voor de gezondheid. Ook voor kinderen met een LVB is het dus van belang dat zij een goede balans vinden in mediagebruik en andere activiteiten. Kinderen met een LVB hebben echter vaak moeite met zelfcontrole of zelfregulatie, waardoor de aantrekkingskracht van het scherm het wint van andere bezigheden.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Veel kinderen met een LVB zijn in emotioneel opzicht kwetsbaar. Het is voor hen vaak heel lastig om contacten in te schatten. Is het een vriend, kennis of je beste vriend? Het besef dat mensen zich anders kunnen voordoen is een belangrijke vaardigheid die kinderen met een LVB

vaak ontberen. Deze kinderen zijn ook gevoeliger voor afwijzing of manipulatie en sociale druk. Zodoende willen zij zich eerder conformeren aan het ideaalbeeld dat zich op internet voordoet.

Kinderen met een LVB kunnen ook eerder slachtoffer worden van cyberpesten, alsook dader. Door hun beperkte vermogens kunnen ze moeite hebben met converseren, waardoor beledigingen of kwetsende opmerkingen sneller gemaakt zijn. Bovendien komen zulke uitingen online ook weer harder aan dan in de werkelijkheid, omdat deze kinderen vaak meer moeite hebben om de virtuele afstand in te schatten. De kinderen voelen zich soms ook niet serieus genomen door anderen, als die niet beseffen dat zij meer moeite hebben om zich te uiten of iets anders reageren dan gebruikelijk is.

Spel en fantasie

Kinderen met een LVB hebben meer moeite om onderscheid te maken tussen echt en niet-echt, normaal en stereotiep. Het vertekende beeld in soaps, geweldsfilms, of filmpjes op YouTube kan hen in

verwarring brengen over wat gewenst en acceptabel gedrag is en wat onacceptabel gedrag is. Ook de vage grens tussen sociale netwerkcontacten, zoals vrienden op Facebook, en echte contacten kan door kinderen met een LVB verkeerd beoordeeld worden.

Seksuele ontwikkeling

Kinderen met een LVB geven zichzelf sneller (letterlijk) bloot, met alle gevolgen van dien als het gaat om seksuele gedragingen op internet. Zij klikken vaak eerder op ongepaste content (geweld, porno, ongewenste mail, spam) zonder goed te kunnen beoordelen wat precies de bedoeling van die inhoud is en welke consequenties dat kan hebben. Kinderen met een LVB, en dan vooral maar niet uitsluitend meisjes, zijn kwetsbaar en makkelijk te beïnvloeden. Zij vinden het lastig om grenzen te stellen en goede intenties van anderen van slechte intenties te onderscheiden. De kinderen herkennen minder snel of ze te maken hebben met een goed of een fout vriendje, waardoor ze meer risico lopen om slachtoffer te worden van loverboys.

Wat zijn kinderen met een LVB

Er is geen eenduidige definitie van het begrip 'licht verstandelijke beperking'. Met de term LVB worden in de Nederlandse praktijk vaak mensen aangeduid met een IQ van tussen de 50 en 85 en met bijkomende problemen op het gebied van sociale aanpassing en sociale redzaamheid, en/of leerproblemen, een psychiatrische stoornis, lichamelijke problemen, of problemen in het gezin.

Volgens de DSM-V heeft iemand een verstandelijke beperking wanneer sprake is van de volgende drie criteria:

- beperkingen in verstandelijk functioneren, waaronder bijvoorbeeld probleem oplossen, redeneren, plannen, abstract denken en beslissen of oordelen. Doorgaans is

hiervan sprake bij een IQ van ongeveer 70 of lager bij een individueel toegepaste IQ-test;

- gelijktijdig tekorten of beperkingen van het aanpassingsgedrag op ten minste twee van de volgende terreinen (rekening houdend met de leeftijd en culturele achtergrond): communicatie, zelfverzorging, zelfstandig kunnen wonen, sociale en relationele vaardigheden, gebruikmaken van gemeenschapsvoorzieningen, zelfstandig beslissingen nemen, functionele intellectuele vaardigheden, werk, ontspanning, gezondheid en veiligheid;
- bovenstaande beperkingen zijn of al aanwezig vanaf de geboorte of zijn ontstaan in de kindertijd of adolescentie.

Factsheet Mediagebruik kinderen met een LVB

Kenmerken en oorzaken

De combinatie van het beperkte IQ en de beperkte sociale aanpassing en (sociale) redzaamheid, uit zich voornamelijk in tekorten in de zelfverzorging, leerstoornissen, stoornissen in de motorische vaardigheden, communicatiestoornissen, gebrek aan sociale vaardigheden en pervasieve ontwikkelingsstoornissen.

Een licht verstandelijke beperking kan een groot aantal oorzaken hebben. Zo kan een verstandelijke beperking ontstaan door biologische factoren, zowel voor, tijdens als na de geboorte. Een beperking kan echter ook ontstaan of in stand worden gehouden door sociale en opvoedingsfactoren, bijvoorbeeld doordat ouders niet goed in staat zijn het kind te stimuleren in zijn of haar ontwikkeling.

Beperkingen op verschillende leefgebieden

Het hebben van een licht verstandelijke beperking betekent dat er op verschillende leefgebieden beperkingen zijn die ook weer met elkaar samenhangen en op elkaar ingrijpen:

- Cognitieve domein

Kinderen met een LVB hebben een beperkt werkgeheugen. Executieve functies, zoals het vermogen om dingen te organiseren, te focussen en impulsen onder controle te houden, zijn daardoor onvoldoende ontwikkeld. Daardoor hebben deze kinderen moeite met het onthouden en verwerken van informatie. Ook hun taalgebruik en taalbegrip blijft hierdoor achter, waardoor zij minder goed begrijpen wat er door anderen wordt gezegd. Daarnaast zijn bij kinderen met een LVB ook de meta-cognitieve vaardigheden beperkt ontwikkeld, waardoor zij moeite hebben om na te denken over hun (eigen) leerproces en dit inzicht toe te passen op hun eigen handelen en leren.

- Emotionele domein

De emotionele ontwikkeling van kinderen met een LVB stagneert veelal op het niveau van een jong schoolkind. Sociaal-emotionele vaardigheden, die normaal op

een latere leeftijd tot (verdere) ontwikkeling komen, zoals empathie, geweten, liefde en seksualiteit, blijven daardoor achter en zijn bij kinderen met een LVB minder goed ontwikkeld.

- Sociale domein

Kinderen met een LVB hebben een afwijkende sociale informatieverwerking. Daardoor kunnen ze ofwel vijandiger of juist passiever dan 'gewone' kinderen reageren op bepaalde sociale situaties. Dit kan als gevolg hebben dat ze minder geaccepteerd of vaker afgewezen worden door anderen. Doordat kinderen met een LVB geen uiterlijke handicap hebben, worden ze ook vaak overschat. Daardoor hebben ze vaker faalervaringen in het sociale verkeer, wat leidt tot een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen. Hierdoor zonderen kinderen met een LVB zich verder af, waardoor ze nog minder sociale ervaringen opdoen.

Gevolgen van bijkomende problematiek

Psychiatrische problemen, medische problemen, leerproblemen en problemen in gezin en sociale omgeving zijn bijkomende factoren die in combinatie met het IQ en een beperkt sociaal aanpassingsvermogen de kans op ernstig antisociaal gedrag vergroten. Kinderen met een LVB kampen vaak met meervoudige problemen. Er zijn veel factoren bij de jongere en in zijn omgeving die het dagelijks functioneren veelal negatief beïnvloeden. Door de complexiteit van de problematiek en het vaak ontbrekende sociale netwerk, heeft deze groep langdurige en vaak ook blijvende behoefte aan ondersteuning. Omdat de ondersteuningsbehoefte bij kinderen met een LVB heel divers is, is het belangrijk dat ook op het gebied van internetgebruik en gebruik van andere media maatwerk in de ondersteuning geleverd wordt.

Bevorderen van mediawijsheid bij kinderen met een LVB in de praktijk

De afgelopen jaren zijn in de praktijk diverse concrete producten ontwikkeld waarmee kinderen met een LVB bij hun mediagebruik ondersteund kunnen worden. Over de toepasbaarheid, kwaliteit en werkzaamheid van zulke initiatieven is echter nog heel weinig bekend. Hieronder geven we een voorzet met mogelijk interessante hulpmiddelen.

Folders, brochures en boeken

- Speciaal onderwijs op internet, Lotte Boot & Remco Pijpers. Den Haag: Mijn Kind Online, 2010. Pdf te downloaden van mijnkindonline.nl
- Informatieboekje MSN en Hyves voor jongeren van behandelgroepen, Manon van de Linde & Chrissy Pijnenburg. Breda: Orthopedagogisch Centrum Brabant, 2009. Pdf te downloaden van begrensdiefde.nl
- Internet knuffel, Veronique Hindrick. Kortrijk: VZW Mentor, 2008. Pdf te downloaden van vzwmentor.be
- Gamers zonder flauwekul, Hettie Rensink & Remco Snippe. Utrecht: Trimbos-instituut, 2014. Pdf te downloaden van trimbos.nl
- ICT zonder beperkingen. Tips voor het gebruik van ICT door leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, Jan De Craemer (red.). Brussel: Vlaamse Overheid. Pdf te downloaden van vlaanderen.be
- 10 Tips voor praten over internet, Sanne van der Hagen & Sonja Heijkamp. Z.pl.: De Tweetfabriek /NoXqs. Pdf te downloaden van noxqs.nl
- Hoe je mediawijsheid methodisch kunt aanpakken, Sonja Heijkamp. Z.pl.: De Tweetfabriek. Pdf te downloaden van DeTweetfabriek.wordpress.com

Cursussen en trainingen

- Ik ben digitaal competent, ontwikkeld door 's Heeren Loo. Pdf van handboek te downloaden van noxqs.nl
- Bordspel 'Sociale slimmeriken'. Over het omgaan met dilemma's van social media, ontwikkeld door 's Heeren Loo.
- App Note Mouse. Intergraal programma, onder andere trainersprogramma voor praktijkonderwijs en VSO, ontwikkeld door MEE Friesland.

Colofon

© 2015 Nederlands Jeugdinstituut

Postbus 19221
3501 DE Utrecht

T 030 230 63 44
E info@nji.nl

www.nji.nl/toolboxmediaopvoeding

De Toolbox Mediaopvoeding is mede mogelijk gemaakt door:

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport